

Uwagi na temat chronologii względnej społeczności kultury pomorskiej w jej allochtonicznych strefach

Bartłomiej Kaczyński

Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie, ul. Długa 52, 00-241 Warszawa, bartlomiej.kaczynski@yahoo.com

Słowa kluczowe: kultura pomorska, chronologia, Niż Polski, strefa halsztacka

Świadomość trudności datowania materiałów kultury pomorskiej istniała już od czasów wydzielenia jej najważniejszych atrybutów przez Józefa Kostrzewskiego oraz Ernsta Petersena. Wynikało to nie tylko z „wąskiego” spojrzenia na materiał źródłowy, ale przede wszystkim z jego specyfiki, gdzie w „zamkniętych” zespołach grobowych dominowały jednorodne formalnie naczynia ceramiczne, zaś liczba zabytków metalowych była niewielka. Konsekwencją braku powszechnego występowania przedmiotów czułych chronologicznie były permanentne schematy szerokich ram datowania kultury pomorskiej w poszczególnych regionach jej występowania. Propozycje „węższej” chronologii aniżeli tzw. schyłek okresu halsztackiego i starszy okres przedrzymski pojawiały się jedynie na cmentarzyskach, w obrębie których odnotowano importy lub ich naśladownictwa ze świata halsztackiego i celtyckiego.

Problem datowania kultury pomorskiej był (i jest!) szczególnie niekomfortowy dla archeologów wykonujących opracowania materiałów z allochtonicznych obszarów kultury pomorskiej, w szczególności Wielkopolski, Śląska, Mazowsza i Podlasia oraz Polski środkowej i południowo-wschodniej, cechujących się współwystępowaniem (w różnych proporcjach) przewodnich atrybutów kultury pomorskiej oraz naleciałości miejscowych post-łużyckich społeczności pól popielnicowych. W przeciwieństwie do obszaru Pomorza, dla którego dzięki intensyfikacji badań wypracowano względny schemat periodyzacji materiałów (zwłaszcza badania Karola Dzięgielewskiego), chronologia obszarów allochtonicznych opiera się na zdezaktualizowanych systemach wypracowanych w latach 70. i 80. XX wieku, które niestety nie są kompatybilne z nowymi ujęciami.

Problem chronologii materiałów z wczesnej epoki żelaza jest o wiele głębszy, o czym świadczy nie tylko „rozjeżdżanie” się zarówno datowań względnych i bezwzględnych materiałów z ziem polskich w porównaniu do strefy halsztackiej, ale także niezgodności między nowymi propozycjami względnych ujęć strefy wschodniej pól popielnicowych – opartych na materiałach kręgu scytyjskiego i zachodniej – bazującej na datowaniu strefy halsztacko-lateńskiej.

Wnikliwe studia nad przedmiotami spinającymi odzież z zespołów grobowych kultury pomorskiej sprawiły, że kryteria wyznaczników chronologicznych spełniają, nie tylko jak dotychczas przyjęto importy i ich wierne naśladownictwa, ale również niektóre produkty rodzime kultury pomorskiej – zwłaszcza szpile, które do schyłku funkcjonowania omawianej jednostki stanowiły najpowszechniejsze zapięcie odzieży. Współwystępowanie przedmiotów mających właściwości „datujące” na poziomie popielnic, grobów zbiorowych i nekropolii, wraz wyposażeniem ceramicznym pozwala na wydzielenie względnych faz chronologicznych, bardziej precyzyjnych niż w dotychczasowych ujęciach.